

بسمه تعالی

عنوان : آثار محبت در روابط زوجین

گرد آورنده: زهرا ممشلو(طلبه سطح ۲)

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین تأثیر محبت در روابط همسران ، به روش کتابخانه ای با ابزار فیش انجام شده است.

محبت به معنای غلیان دل در مقام اشتیاق به لقاء محبوب می باشد که آثار فراوانی در روابط بین زوجین دارد از جمله وفاداری، احترام، کسب آرامش روانی، ارضای نیازهای جنسی، حفظ صداقت بین زوجین، بنابراین خانواده ها باید کانون گرم زندگی شان را سرشار از عشق و محبت و دارای امنیت و آرامش نمایند تا به سعادت و موفقیت دست پیدا کنند.

کلید واژه:

خانواده، محبت، عشق، زوجین

۱-مقدمه

خانواده به عنوان بنیادی ترین نهاد اجتماعی سلامت فرد و بقای جامعه را تأمین می کند. و بهترین بستر را برای امنیت و آرامش روان اعضاء پرورش نسل جدید و اجتماعی کردن فرزندان و برآورده ساختن نیازهای عاطفی افراد فراهم نموده است. مهر و محبت در میان اعضای خانواده از اهمیت زیادی برخوردار است.

زیرا که اساس فعالیت های انسان حب او به خود و هر آنچه می تواند برایش لذت آور و تعالی بخش است. خانواده گروهی است متشکل از افرادی که از طریق نسبت یا سبب و رضاع با یکدیگر به عنوان شوهر، زن، فرزندان، مادر، پدر، برادر که در ارتباط متقابلند و فرهنگ مشترکی پدید می آورند.

منظور از محبت عبارت است از احساس میل نسبت به چیزی که برای انسان لذت بخش است. محبت در زندگی و خانواده بسیار مهم است. مدیریت محبت و عاطفه در خانواده نه تنها مفید بلکه ضروری است. محبت انسان ها نسبت به یکدیگر، عامل مهم و موثری در رشد و تکامل آن ها به حساب می آید زیرا مهر و محبت یکی از برترین و بار ارزش ترین گوهرهای وجودی انسان بوده و شاید بتوان گفت مهرورزی اساس شکل گیری و انسجام جوامع انسانی را تشکیل می دهد. در سایه مهر و محبت انسان ها روابط بهتری در خانواده با یکدیگر برقرار کرده و امکان پیشرفت خانواده خود را فراهم می آورند و از طرفی افرادی که در محیط خانواده احساس آرامش و امنیت کنند و اطمینان داشته باشند که مورد محبت و احترام دیگران هستند. زیرا انسان تشنه محبت است و محبت حیات بخش دلهاست و عامل پیوند و ایجاد هم بستگی بین افراد است و اعمال محبت برای همه انسان ها مخصوصاً در محیط تعلیم و تربیت امر ضروری است چرا که محبت عاملی برای سلامتی جسم و روان است و سبب شفای فرد از نابسامانی های رفتاری اخلاقی و روشی برای فنی ساختن روابط انسانی و سلامت برخورد هاست. زبان ارتباط با انسان ها به ویژه کودکان زبان محبت است زیرا اگر محبت نبود الفت و انسی در بین انسان ها نبود و هیچ فردی بار مسئولیت و زندگی دیگران را به عهده نمی گرفت و هیچ تعادل و ایثاری پدید نمی آمد و افراد دچار خشونت و عدم تعادل روانی خواهند شد و به سرکشی و نادرستی و پلیدی روی خواهند آورد. نبود محبت در خانواده باعث افسردگی، تنش، افت تحصیلی در کودکان و باعث فرار آنان از خانه، اعتیاد، ناسازگاری و فرو پاشی کانون خانواده می شود.

به دلیل اهمیتی که محبت در سلامت روحی و اعتدال روانی خانواده دارد سبب استواری شخصیت و سلامت رفتار آنان می شود و افرادی که در محیط آکنده از محبت پرورش می یابند به ارجمندی می رسند و بهتر می آموزند و دیگران را دوست می دارند و در اجتماع رفتار سازمانی دارند با گرمای محبت است که زندگی معنا می یابد و چراغ استعداد های فرزندان شعله ور می شود انگیزه تلاش و خلاقیت آنان نیز فراهم می گردد.. محبت از بحث های مهم تربیتی و خانوادگی است که مورد توجه محققان گوناگونی قرار گرفته است.

فرجاد (۱۳۷۷) درباره جو عاطفی خانواده بحث می کند.

حسینی (۱۳۸۹) درباره روابط اعضای خانواده بحث می کند.

خامنه ای (۱۳۹۳) درباره ی محبت و عواطف همسران بحث کرده است.

ثنائی (۱۳۹۵) به مطالعه نقش محبت در زندگی خانوادگی پرداخته است.

با توجه به مطالعات انجام شده در می یابیم که تاکنون بیشتر مطالعات درباره ی محبت و انواع آن بوده و کم تر به مسئله تأثیر محبت در روابط زوجین پرداخته شده است.

لذا هدف از انجام این پژوهش پاسخ گویی به این سؤال می باشد که تأثیر محبت در روابط زوجین چیست؟

۲- تعریف خانواده

خانواده به معنای خاندان، اهل خانه و دودمان آمده است . و به مجموعه افرادی که در یک خانه زیست کنند؛ واحدی که شامل پدر و مادر و فرزندان آنان است اطلاق می شود (معین، ۱۳۶۳: ۱: ۱۳۹۴)

بنابراین خانواده، واحد اجتماعی نشأت گرفته از ازدواج یک زن و یک مرد است که فرزندان پدید آمده از آنها، آن را تکمیل می کنند. خانواده نخستین اجتماعی است که شخص در آن گام می نهد و آداب زندگی و اصول و رسوم اجتماعی و تعاون و از خود گذشتگی را فرا می گیرد . خانواده کانون حفظ سنت ها و مرکز رشد عواطف احساسات است.

شک نیست که خانواده ها از نظر فرهنگ و نوع تربیت متفاوتند . در این میان خانواده قرآنی از همه برتر است؛ یعنی خانواده ای که همه ی افراد آن وظایف خود را چه فردی و چه خانوادگی و چه اجتماعی بر اساس دستور های قرآن انجام می دهند. (عیسی زاده، ۱۳۹۱: ۴: ۲۷)

۳- اهمیت خانواده

خانواده قدیمیترین و کهن ترین هسته طبیعی است که از بدو پیدایش بشر وجود داشته است و بدون خانواده هسته مرکزی هیچ اجتماعی به وجود نمی آید . درواقع خانواده حکم سلول را در ساختمان اندام موجودات دارد . خانواده کانون حفظ سنت های خانوادگی و اجتماعی است . اخلاق اجتماعی که بسیار ی از نویسندگان و حقوق دانان درباره آن سخن گفته اند، حاصل جمع پدید آمده از اخلاق خانواده هایی است که آن جامعه از آنها تشکیل یافته است.

قرآن کریم درمورد اهمیت خانواده اینچنین بیان می کند که «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (روم- ۲۱) و باز یکی از آیات لطف

الهی آن است که برای شما از جنس خودتان جفتی بیافرید که در بر او آرامش یافته و باز هم انس گیرید و میان شما را الفت و مهربانی برقرار فرمود. در این امر نیز برای مردم با فکرت ادله علم و حکمت حق آشکار است.

یکی از عوامل موثر در رفتار فرد، خانواده است. محیط خانه اولین و بادوام ترین عاملی است که در رشد شخصیت افراد تأثیر می نماید. کودک خصوصیات را از والدین خود به ارث می برد و از این راه پدر و مادر، زمینه رشد و پیشرفت کودکان را فراهم می نمایند. نفوذ والدین در بچه ها تنها محدود به جنبه های ارثی نیست. در آشنایی کودک به زندگی جمعی و فرهنگ جامعه نیز خانواده نقش موثری را اجرا می نماید. موقعیت اجتماعی خانواده، وضع اقتصادی آن، افکار و عقاید، آداب و رسوم، ایده آل او آرزوهای والدین و سطح تربیت آنها در طرز رفتار کودکان نفوذ فراوان دارد. چنانچه میدانیم خانواده ها در زمینه اجتماعی، اقتصادی، تربیتی، دینی، هنری و مانند اینها باهم اختلاف دارند شکل خانواده ها، طرز ارتباط اعضاء هر خانواده با یکدیگر و جامعه ای که خانواده در آن به سر می برد در تمام موارد یکسان نیست. بنابراین تأثیر خانواده ها در رفتار افراد مختلف است. در یک خانواده شکل کار و طرز ارتباط اعضاء خانواده طوری است که محیط خانواده را برای تأمین احتیاجات اساسی کودکان چه در زمینه بدنی و چه در زمینه روانی مساعد می سازد. رفتار کودک یک هدر این خانواده پرورش میابد. با رفتار کودک یک هدر این خانواده پرورش میابد با رفتار کودک یک هم محیط خانواده و یمناع تأمین احتیاجات اساسی اوست کاملاً متفاوت است. عاداتی که مودک در خانه سب میکند ممکن است صحیح و عقلانی باشد و گاهی ممکن است این عادات مانع مانع رشد طبیعی بچه شود. خانواده در تمایلات بچه ها، افکار و عقاید آنها و طرز برخورد ایشان با دیگران نفوذ می نماید. نظراً اعضاء خانواده نسبت به بچه ها به طور کلی، به بهداشت، به تعلیم و تربیت، به غذا و به زندگی جمعی در طرز پرورش بچه موثر است.

خانه محلی است که کودک در آن امور مختلف را فرا می گیرد. گاهی والدین آگاهانه چیزهایی به کودک می آموزند ولی در موقعیت های متعدد کودک از طرز کار و رفتار والدین چیزهایی فرا می گیرد که خود آنها متوجه نیستند. کودک در خانه تجربیات فراوانی کسب می کند. از طریق این محیط کوچک است که کودک با دنیای خارج آشنا میگردد، با کودکان دیگر و بزرگسالانی که به مناسبتی در خانه رفت و آمد دارند تماس پیدا میکند. طرز معاشرت دیگران را کودک در خانه می آموزد. در این محیط است که اخلاق، ایده آل ها، راه زندگی و فلسفه اجتماعی جامعه منعکس میشود و کودک در اثر تماس با دیگران به تدریج اینگونه امور را درک میکند. (فرجاد، 1377: 50-51)

۴- تعریف محبت

محبت به معنای دوست داشتن، دوستی و دوستداری آمده است. (معین، ۱۳۸۴: ۳: ۲۶۵۷) و به غلیان دل در مقام اشتیاق به لقاء محبوب اطلاق می شود. (سجادی، ۱۳۷۹: ۳: ۱۷۰۴)

محبت به هر چیزی عبارت از حال التذاذ و میل بدان است و چنین حالتی نسبت به هر چیز منوط به شناخت آن چیز است. بدون معرفت و ادراک، محبت پدید نمی آید. از این رو مهر ورزی از ویژگی های موجود زنده با شعور است و هر چه شناخت، عمیق تر، قویتر و لذت بیشتر باشد محبت نیز عمیق تر و محکم تر خواهد بود.

شناخت یک چیز گاه به وسیله حواس و گاه با قلب انجام می شود. ادراک قلبی و بصیرت باطن، قویتر و دقیقتر و عمیقتر از ادراک حواس ظاهری است. زیبایی معانی ادراک شده با عقل از جمال صورت های ظاهری ادراک شده با چشم، بیشتر است. به همین سبب لذتی که از درک معانی فرا حسی نصیب قلب می شود، بسیار کاملتر از لذت احساس است. بنابراین محبت انسان نسبت به امور معنوی بیشتر از امور مادی است. (جباران، ۱۳۹۲: ۲: ۲۶۰)

۵- اهمیت و جایگاه محبت در خانواده:

مهر و محبت، شالوده زندگی است و بدون آن هیچ یک از طرفین ذره ای از خوشبختی را درک نخواهند کرد. هر چند در مادیات غوطه ور باشند. (انتصاری، ۱۳۹۰: ۳۸) تلاش و کوشش افراد در زندگی در راستای تأمین احتیاجات اساسی است. به طور کلی می توان این احتیاجات را به دو دسته نیازهای بدنی و نیازهای روانی تقسیم نمود. نیازهای اساسی بدنی عبارت اند از اموری که تأمین آن ها برای ادامه حیات ضروری است. احتیاج به اکسیژن، غذا، آب، گرما و ... در این گروه قرار می گیرند. نیازهای اساسی روانی عبارتند از اموری که سلامت روانی و بهداشت رفتاری انسان را تأمین و تضمین می کنند از اصیل ترین و اساسی ترین احتیاجات روانی که روان شناسان همواره آن را در درجه اول اهمیت قرار می دهند. برخورداری از محبت است. افراد بشر در هر دوره از زندگی خود به محبت نیاز دارند. این احتیاج به وسیله پدر و مادر، برادر و خواهر، خویشان و بستگان، همسالان و دوستان، همسر و فرزندان تأمین می شود. عدم تأمین این نیاز سبب پیدایش تشویش و اضطراب می گردد. کمبود و فقدان محبت تأثیرات سوء و ضایعات دردناکی در روح آدمی به وجود می آورد و روابط او با دیگران را تحت تأثیر قرار می دهد. فردی که مورد بی مهری قرار می گیرد، دچار خودکم بینی و عقده حقارت می شود، حسود و کینه توز بار می آید و یا به تنهایی و انزوا پناه می

بکشد یا در خارج خانه زحمت بکشد تا زن و بچه اش رفاه و آسایش باشند ثواب یک شهید در نامه اعمالش می نویسند. (مظاهر، ۱۳۸۴: ۱۱۹)

۷-۱۰ اخلاق خوش

اخلاق نیک یکی از مهم ترین و ضروری ترین اموری است که در انتخاب همسر باید مورد توجه قرار گیرد. زن و شوهر باید یک عمر با هم زندگی کنند. اگر خوش اخلاق باشند زندگی آنان شیرین و دلپذیر و گرم و باصفا خواهد بود. (امینی، ۱۳۶۴: ۱۰۸)

زیرا که احترام و اکرام شوهر توسط زن، سبب استحکام بنای خانواده می گردد. اگر زنی با شوهرش تندخویی کند و با رفتار بد، شخصیت او را خرد نماید. شوهرش در چشم دیگران تحقیر خواهد شد. در این صورت افراد دیگر نسبت به شوهرش بی اعتنا می شوند. خوش رفتاری زن با شوهر باعث فزونی عشق و علاقه و مهر و محبت شوهر نسبت به وی می شود. از طرفی مهر و محبت نیز باعث خوش اخلاقی می شود اگر ما کسی را دوست داشته باشیم با اخلاق خوب با او رفتار می کنیم. هر چه زن با شوهرش خوش رفتار باشد زندگی به همان اندازه شیرین خواهد شد. خوش رفتاری زن در منزل و پرهیز او از برخوردهای تند و خشن و ناشایست سبب آسایش و آرامش محیط خانه می گردد. (کریمی، ۱۳۸۵: ۶۲)

بنابراین اولین قدم برای اینکه دیگران با شما صمیمی باشند این است که شما دارای اخلاقی خوش و نیکو باشید. نیاز به محبت امری اساسی است و فقط انسانها هستند که باید در انتخاب جاده دقت کنند. یک راه درست برای سالم به مقصد رسیدن، انتخاب شریک صالح است. یک مصاحب خوب یک همسر صادق و یک دوست دانا همیشه انسان را به سوی بهتر شدن سوق می دهد و از دربه دری و گيجی و شلختگی فکری نجات می بخشد. برای محبت کردن و محبت دیدن شایستگی لازم است و از خودگذشتگی شرط اول آنست کسی که بتواند از خود بیرون آید. می تواند پرواز کند و موانع خاکی و دنیایی را، زیر پا گذارد، کینه، حسادت، طمع، حرص، بخل به انسان اجازه نمی دهند که دریچه روحش را سوی باغ زیبای حقیقت بگشاید و از نسیم آن دمی آرامش و صفای باطن نصیب خود سازد. محبت خود را نثار دیگران کنید. اگر واقعاً طالب محبت دیگران هستید باید ابتدا خودتان به دیگران محبت کنید تا در مقابل محبت ببیند. (عزیزیان، ۱۳۸۸: ۲۸-۳۰)

نتیجه گیری

محبت در زندگی بسط و گسترش می یابد و لازمه ی زندگی مشترک و رمز موفقیت خانواده است. پدیده ای مهم و گران قیمت است که با معجزه های مادی قابل مقایسه نیست و آنقدر ارزشمند است که فقط شامل مقام انسانی می شود و زینده اوست. هر قدر چینی ارزشمند باشد به همان اندازه نگه داری از آن سخت است محبت ریشه مانند سرخس امور ارزشمند احتیاج به محافظت دارد. اعضای خانواده بای آگاه باشند که محبت خود به خود پایدار نمی ماند و اگر از آن هیچ مراقبتی به عمل نیاید ممکن است از بین برود. افراد باید این گوهر را همیشه در وجود خود گرم و پر حرارت نگه دارند و به محبت و علاقه سابق تکیه نکنند زیرا ممکن است گرمای حاکم در مملکت آنها به سردی گراید و چه بسا از بین برود.

در خانواده دفتر زندگی با کلمه ی عشق و مهرورزی آغاز شد و جلوه های گوناگون جمال و کمال در کل هستی پدید آمد انسان ها هم که جزئی از نظام کل هستی هستند با عشق متولد می شوند با دلداری به تلاش و کوشش می پردازند و در آخری لحظات زندگی سرشار از عشق چون حباب های آبیانوس هستی و ابدیت می برونند پس آغاز و سرانجام زندگی و هستی از مهر و محبت آکنده است و آنان که از عشق و دلداری خبری ندارند نامشان در دفتر انسان ها ثبت و ضبط نمی شود برین نهاد آدمی بر پاکی و طهارت بنا شده است و طبع انسان مایل به آراستگی و سجایای اخلاقی و زیبایی های ظاهر و باطن دارد پس اگر می خواهیم خانواده ی استواری داشته باشیم اگر مایه هستی از زندگی لذت و بهره بگیری و اگر می خواهی کودکان ما با نشاط و خرمی زندگی کنند و استعداد های آنان شکوفا گردد زندگی ی خانواده را از مهر و محبت سرشار نماییم و در و دیوار خانه را با صفا و صمیمیت صیقل دهیم.

پیشنهادها

۱. به افراد توصیه می شود تا در مورد روش های ابراز محبت در خانواده بیشتر آگاهی پیدا کنند.
۲. مبلغان و حوزه های علمیه باید سبک و سیاق زندگی ائمه (علیه السلام) را برای افراد جامعه تشریح کنند تا افراد آنها را الگو قرار دهند و مانند آنها به خانواده و افراد جامعه خود محبت ورزند.
۳. محققان و پژوهشگران باید در مورد اهمیت محبت در خانواده بیشتر کتاب بنویسند به خصوص در مورد تأثیر آن در روابط فرزندان.

۴. رسانه های گروهی باید برنامه های بسازند تا تأثیر بسزایی محبت در روابط والدین با فرزندان را نشان دهند.

۵. فعالان فضای مجازی در این فضا کانال تشکیل دهند و راه های محبت در خانواده و اثران آن را بیان کنند.

منابع:

*قرآن کریم

کتب فارسی

۱. ابراهیمی بختور، داود، بهداشت روانی خانواده، دوم، تبری، آشنیا، ۱۳۷۴.
۲. اکبری، محمود، صمیانه با عروس و داماد، چ سری و سوم، قم، نورالزهرا(س)، ۱۳۹۱.
۳. الهامی ری، علی اصغر، فقه خانواده، ج ۶، قم، زمزم هدایت، ۱۳۹۱.
۴. امینی، ابراهیم، انتخاب هسمر، چ بیستم، تهران، بن الملل، ۱۳۹۰.
۵. -----، آئین همسراری یا اخلاق خانواده، چ سیزدهم، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۳۶۴.
۶. انصاری، آمنه، صلابت زندگی، چ اول، گرگان، نوروزی، ۱۳۹۰.
۷. بستان، حسینی، اسلام و جامعه شناسی خانواده، چ پنجم، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۹.
۸. کلانگرد، اسماعیلی، جوانان و ازدواج، چ چهارم، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۶.
۹. پسندیده، عباس، کانون مهرورزی، درسنامه عوامل پائیزی خانواده در اسلام، ج دوم، چ سوم، تهران، ریست جمهوری مرکز امور زنان و خانواده، ۱۳۸۹.
۱۰. جباران، محمدرضا، درسنامه علم اخلاق، ج ۲، چ دوازدهم، قم، هاجر، ۱۳۹۲.
۱۱. حاج علی اکبری، محمد جواد، مطلع عشق، چ نهم، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۹۵.
۱۲. حسینی، داود، روابط سالم در خانواده، چ هفدهم، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۶.

۱۳. حق شناس، جعفر، آسپ شناسی خانواده، چ اول، تهران، نشر مرکز امور زنان و خانواده نهاد ر لیست جمهوری، ۱۳۸۸.
۱۴. رحیمی یگانه، زهرا، خانواده شاد و با نشاط، چ دوم، اصفهان، حدیث راه عشق، ۱۳۸۸.
۱۵. _____، _____، خانواده موفق، چ سوم، اصفهان، حدیث راه عشق، ۱۳۸۹.
۱۶. سجادی، جعفر، فرهنگ معارف اسلامی، ج ۳، چ چهارم، تهران، کومش، ۱۳۷۹.
۱۷. صدری مازندرانی، حسن، هنر انتخاب همسر، چ ششم، قم، مشهور، ۱۳۹۱.
۱۸. طباطبائی، محمد حسینی، تفسیرالمیزان، موسوی همدانی، محمدباقر، ج دوم، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۸.
۱۹. عباسی، مهدی، نبض ازدواج را بگویی، چند ساعت تفکر پیش از ازدواج، چ دوم، قم، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۹۴.
۲۰. عزیزی، فاطمه، روانشناسی موفقیت در خانواده، چ پنجم، قم، نسیم حیات، ۱۳۸۸.
۲۱. عیسی زاده، عیسی، خانواده قرآنی، چ چهارم، قم، بوستان کتاب، ۱۳۹۱.
۲۲. فرجاد، محمد حسینی، بررسی مسائل اجتماعی ایان، چ اول، تهران، اساطی، ۱۳۷۷.
۲۳. کاشفی، محمدرضا، نگاه ی قرآنی به دوست و دشمن، چ پنجم، تهران، کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۱.
۲۴. کاوه، سعید، روان شناسی همسر ناسازگار، چ اول، تهران، سپهر، ۱۳۸۴.
۲۵. _____، _____، بهداشت رواری طلاق، چ اول، تهران، نشر سخن، ۱۳۸۶.
۲۶. کریمی، رضا، آیین همسر داری، چ سوم، قم، نسیم حیات، ۱۳۸۵.
۲۷. گاردنر، ویلیام، جنگ علل خانواده، محمدی، معصومه، چ اول، قم، نشر دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۸۶.
۲۸. محمودی، امیرملک، راهنمای خانواده، چ اول، قم، نشر میثات ماندگار، ۱۳۸۵.
۲۹. مظاهر، حسینی، اخلاق در خانه ۱، چ دهم، قم، نشر اخلاق، ۱۳۸۴.

۳۰. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ج ۳، تهران، نامن، ۱۳۸۴.

۳۱. _____، _____، فرهنگ فارسی، ج ۱، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۳.

۳۲. مقدم، کاظم، زنگ خطر برای دختران جوان همراه با داستانهای شیرینی، چ اول، قم، منشور و ح ی، ۱۳۸۶.

۳۳. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج اول، چ پنجاهم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۵.

۳۴. ملکی، حسن، با مشکلات همسر چه کنم؟، چ چهارم، اصفهان، حدیث راه عشق، ۱۳۸۸.

۳۵. موسسه قدر ولایت، خانواده موفق، چ پنجم، تهران، قدر ولایت، ۱۳۹۰.

۳۶. _____، _____، کارکردهای زن در خانه و خانواده، چ سوم، تهران، قدر ولایت، ۱۳۹۰.

۳۷. هنری، کلاود، زندگی مشترک و حد و مرزهایش، چ سوم، تهران، صابری، ۱۳۹۳.

۳۸. وحیدی، محمد، احکام خانواده ۲، ج دوم، قم، هاجر، ۱۳۸۷.